

POVIJEST ZAVODA I KATEDRE ZA PATOLOGIJU

OSNIVANJE ZAVODA ZA PATOLOGIJU MEDICINSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Osnivanju Zavoda za patologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prethodilo je osnivanje Medicinskog fakulteta u sklopu Sveučilišta u Zagrebu koje se smatra osnovano *Zakonom o ustroju Svečilišta u Zagrebu* iz 5. siječnja 1874. godine. Preduvjet osnivanju Zavoda za patologiju bez kojeg je bilo neodrživo djelovanje Medicinskog fakulteta bilo je pak osnivanje prosekture u gradu Zagrebu. Prosektura je bio pojam tog vremena kojim se označavala sveobuhvatna patološka djelatnost, a iz Liječničkog Vjesnika u periodu od 1903. godine do 1913. godine vidljivo je desetogodišnje nastojanje Zbora liječnika da Zagreb dobije prosekturu. Liječnički Vjesnik, glavne strukovne te stručne novine liječnike struke od 1877. godine, objavljivale su sva obraćanja Zbora liječnika *zemaljskoj vlasti*.

Kliničari tog vremena kao da su bili vođeni rečenicom Williama Osler-a "Kakva je patologija takva je i klinička praksa" te su upravo oni nametali potrebu za prosekturom kao i za osnivanjem jakih kliničkih baza, tj. potrebu za osnivanjem Zemaljske bolnice.

Fascinanto je da su liječnici kliničari u to vrijeme prepoznali patologiju kao granu medicine koja omogućava egzaktnu dijagnostiku te kao granu medicine nedjeljivu od najsuvremenijih znanstvenih spoznaja. Uvidjeli su da bez patologije nema razvoja javnog zdravstva i socijalne medicine.

Manje dominantan razlog bila je potreba stručnog sudskomedicinskog djelovanja, a kao najmanje važan razlog smatra se zakonom propisano skupljanje podataka o uzrocima smrti u Kraljevini hrvatskoj i Slavoniji krajem 19. stoljeća.

16. siječnja 1896. godine donesena je *Banska naredba o prikupljanju podataka za statistiku zdravstva na području kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, a slijedeće godine (1897. godine) se počelo s prikupljanjem podataka na terenu. U gradovima se nastojalo pratiti uzroke smrti i prije ove odredbe, naime postoje podaci od 1877. godine. Zasebno su evidentirane nasilne smrti, no podaci koji su dobivani često su bili upitni jer su samo petinu mrtvorozstava obavljali liječnici. Nažalost, ni danas; više od stotinu godina kasnije mrtvorozstvo nije postalo područje djelatnosti prvenstveno patologa.

Taj problem je iznio Milovan Zoričić, ravnatelj *Kraljevskog zemaljskoga statističkog ureda* 1899 g. u svojem izlaganju pod naslovom *O statistici uzroka smrti* koje je održao u znanstvenom programu prigodom proslave 25. obljetnice Zbora liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu krajem 19.stoljeća, koji je već tada bio vodeći medicinski centar hrvatskog područja Austro-ugarske monarhije djelovale su slijedeće ustanove *Kraljevski zemaljski zavod za proizvodjanje animalnog cjepiva*, *Kraljevsko zemaljsko primaljsko učilište i zemaljsko rodilište*, *Gradska bolnica za kužne bolesti na Zelenbriegu*, *Bolnica milosrdnih sestara, gradski vodovod i skupno groblje na Mirogoju*, *Bolnica milosrdne braće i Zemaljski zavod za umobolne u Stenjevcu*. No Hrvatska do 1911. godine nije imala educiranog patologa, a samoeducirani liječnici pokušavali su postavljati patohistološke dijagnoze, što je vidljivo iz podataka iznesenih na Kongresu hrvatskih liječnika iz 1899. godine.

Na mjesечноj skupštini *Sbora liečnika* dr. Miroslav pl. Vrhovinski Čačković, tajnik Zbora 24. travnja 1903. godine pročitao je rezoluciju koju je sastavio poseban odbor, a kojom se traži da vlada osnuje zavod u Zagrebu sličan onom u Križevcima (*Kraljevski zemaljski bakterioložki zavod u Križevcima*).

Hvale vrijedno, i za današnje pojmove, je viđenje patologije jednog od osnivača Medicinskog fakulteta, doktora Miroslava Čačkovića koji je 29. prosinca 1904. godine na mjesечноj skupštini Zbora liječnika naglasio: “*Službu prosektora ne može izvadjati ni jedan bolnički liečnik, ma kako bio svestrano obrazovan, ne samo što je patholožka anatomija danas opsežna znanost za sebe, te što njezine pretrage zahtievaju veoma mnogo vremena već i s toga što često treba, da se osim obdukcije učine još i veoma subtilne mikroskopske i bakterioložke pretrage, a gdjekada dapače i eksperimenat na životinji.*

.... je izradjivanje znanstvenih radnja u mnogo slučajeva sasvim nemoguće bez subtilnoga patholožko-anatomskoga i histoložkoga nalaza. ...”

1906. godine je donesen zakon o organizaciji zdravstva, ali pitanje prosekture nije riješeno. Liječnici koji su bili i narodni zastupnici u Hrvatskom saboru zalagali su se godinama za osnivanje prosekture, jedan od njih bio je i dr. Milan Figatner koji je naglašavao ne samo potrebu osnivanja prosekture te potrebu za posebnom

edukacijom doktora koji bi se bavili sudskom medicinom: "... *mora biti prije svega perfektan patholožki anatom, mora biti kemičar i bakterijolog, ukoliko to praktično izvršivanje sudske medicine iziskuje. ... jer tako uzsposobljenih kandidata za danas u Hrvatskoj ne imade, - ...*".

dr. Ante Pavelić, zastupnik za kotar Samobor, u govoru o zdravstvu koji je održao u Saboru 4. ožujka 1907. godine, između ostalog iznio je slijedeće: "... *kako će se topnička vojarna, koja je u Vlaškoj ulici u neposrednoj blizini, moći upotrijebiti za anatomsко-fiziološki zavod. A i već sada, dok nema medicinskog fakulteta, mogla bi se upotrijebiti za nešto, što neizmjerno trebamo u zemlji, to jest, da otvorimo zavod za patološku anatomiju i da se u zemlji ustroji mjesto prosectora..*".

U travnju 1910. godine dr. Radovan pl. Marković narodni zastupnik za Velikogorički kotar u Hrvatskome saboru istaknuo je da: ... *Kraljevska zemaljska vlada nije udovoljila još ovim stvarnim predstavkama liečničkoga zbora: o pozivanju sudske liečničke vještaka, o sudske liečničkim pristojbama, o prosekutri sve od 29. prosinca 1904.*"

Bez prosekture nije bilo uvjeta za otvaranje Medicinskog fakulteta.

Akademski senat Zagrebačkog sveučilišta 19. kolovoza 1910. godine obratio se banu Tomašiću s prijedlogom da se g. 1914. prigodom 40. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu realizira otvorenje Medicinskog fakulteta.

Budući da tijekom 1910. godine, sve do listopada 1911. godine nije stigao nikakav odgovor vlade, dr. Ćulumović bio je mišljenja da se Zbor mora obratiti kraljevskoj zemaljskoj vlasti koja bi izabrala i financirala prosectora, a Dr. Durst da bolnice same moraju financirati prosektru i prosectora. U toj raspravi sudjelovali su i doktori Stanković, Katičić, Schwarz i Mašek, a nakraju je prihvaćeno mišljenje dr. Ćulumovića. 27. listopada 1911. godine na sastanku Zbora liječnika dr. Miroslav pl. Čačković, Radovan pl. Marković i dr. Mihajlo Jovanović, članovi gradskog zdravstvenog odbora istaknuli su slijedeće: "... *Na svakom koraku opažaju liječnici, da manjka takav zavod koji je neophodno nuždan za svaki rad i napredak liječničke znanosti. Diagnoza, prognoza i terapija svaki čas treba podpunog pathološkog anatoma i histologa. Od točno i strogo provedene histološke pretrage mnogo ovisi kod novotvorina, koje su sumnjive da su maligne, te se tamo sav postupak ravna prema histološkom nalazu, koji im ustanovljuje narav; a za to treba često mnogo spreme i vještine. Isto tako je vrlo*

važno istraživanje izlučina bolesnih organa za upoznanje bolesti i za lijeчењe iste.....Točna histološka odnosno pathološka-anatomska pretraga uvjetom je znanstvenog rada, jer to je jedina sigurna i nedvojbeni kontrola. U sudskim slučajevima često je od sudbonosne važnosti, da lešinu istraži stručnjak, koji imade za takova istraživanja nužno specijalno znanje i veliku vježbu. Nu ne samo bolnički, već u obće svi liječnici u cijeloj zemlji teško opažaju manjak takova zavoda, te bi se takova prosekture zagrebačkih bolnica sigurno doskoro postavila na širi temelj, iz nje bi se razvio centralni zavod, koji bi podavao nalaze i mnijenja liječnicima i oblastima u cijeloj zemlji, kako to i u drugim zemljama biva. A tada bi liječnička znanost i sprema liječnika u Hrvatskoj sigurno znatno poskočila naprijed."

Ovaj proglaš poslan je banu i podbanu bez ikakvih izmjena te visokoj kraljevskoj Hrvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj zemaljskoj Vladi.

Bilo bi lijepo kad bi mogli reći da je dugogodišnje nastojanje naših doktora rezultiralo osnivanjem prosekture, no istina je da je potpuno neovisno od njihovog nastojanja, AustroUgarska vlast željela pokazati koliko drži do stava, djelovanja i odluka hrvatskih liječnika, te je proglašom grada Innsbrucka 1. siječnja 1911. godine dala dopuštenje za osnivanje prosekture u Zagrebu i za prosekta postavila dr. Ljudevita Juraka (1881.-1945.) kojem je ujedno dano mjesto asistenta na Zavodu za patološku anatomiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Innsbrucku.

1913. godine osnovana je prosekture grada Zagreba i ta godina smatra se početkom patološke djelatnosti na našim prostorima.

Na otvaranje Medicinskog fakulteta čekalo se još nekoliko godina, a onda je uslijedio dinamičan tijek događaja.

25. i 26. siječnja 1917. godine Milan Rojc se zalagao za otvaranje Medicinskog fakulteta na sjednici Sabora, zatim je Zbor liječnika na prijedlog Ljudevita Juraka imenovao odbor za osnivanje Medicinskog fakulteta, a 16. srpnja Miroslav Čačković se obratio banu Antunu pl. Mihanoviću s istom molbom. Ban je 12. studenog donio odredbu da se iste akademske godine otvoriti Medicinski fakultet.

17. studenog 1917. godine Sveučilište je objavilo da prijave za studiranje na Medicinskom fakultetu traju do 4. prosinca 1917. godine. 17. prosinca vlada je sazvala

prvu sjednicu fakulteta koja je održana 20. prosinca s J.Majcenom kao predsjedavajućim.

Upisi na Medicinski fakultet u Zagrebu počeli su 21. prosinca 1917. godine, a nastava na Medicinskom fakultetu započela je nastupnim predavanjem Drage Perovića 12. siječnja 1918. godine «O smjeru nastavnog i znanstvenog rada u anatomiji».

Službeno je Medicinski fakultet osnovan 11. svibnja 1918. godine, s prvim dekanom Miroslavom Čačkovićem.

Prvi redoviti profesor opće i eksperimentalne patologije bio je Miroslav Mikulichich (Mikuličić), imenovan 1918. godine, a iste godine, 26.lipnja donešen je i «*zakon o gradnji zgrada za lječnički fakultet i zemaljsku bolnicu sa klinikama u Zagrebu*».

U akademskoj godini 1919. / 1920. osnovan je Zavod za opću eksperimentalnu patologiju i farmakologiju u Voćarskoj 93c, prvi predstojnik i nastavnik bio je dr.

Mikulichich, a naziv kolegija je bio »Opća eksperimentalna patologija (patološka fiziologija), eksperimentalna farmakologija i toksikologija, nauka o receptiranju i priređivanju lijekova». Te godine uvedeni su i kolegiji» patologija, simptomatologija i terapija unutrašnjih bolesti», koji je vodio prof. Dr. Karlo Radoničić, te «Patologija i terapija kirurških bolesti s praktičnim vježbama» koji je vodio prof. Julije Budisavljević. Te godine najavljena je i patološka anatomija.

U nedostatku «pravog patologa», Medicinski fakultet imao je nešto, što nažalost danas nema, naglasak na eksperimentalnu patologiju; kao granu medicine koja je najuže povezana sa aktualnim znanstvenim spoznajama, što se danas često zanemaruje, te intenzivan prikaz povezanosti patologije i klinike.

Niti slijedeće akademske godine nije formiran Zavod za patološku anatomiju, patologija kao predmet je najavlјivana, u sklopu predmeta najavlјene su i patološko anatomske vježbe, a kao predavač najavlјivan je prof. dr. A. Botteri.

Iako se misli da je Saltykow taj koji je neuropatogiju odvojio od patološke anatomije, to je učinjeno prije osnivanja našeg Zavoda, najvjerojatnije zato što nismo imali educiran patološkoanatomski kadar te je 1921. godine dr. Nikolaj Vasiljević Krainski započeo s predavanjima iz eksperimentalne neuropatologije, a dr. Mihajlo Lapinski, neuropsihijatar predavanja iz neuropatologije i psihijatrije.

Nastava na Medicinskom fakultetu više se nije mogla održavati bez kolegija patološke anatomije te je prvo predavanje iz patološke anatomije održao profesor higijene i bakteriologije dr. Emil Prašek. Medicinski fakultet je samoinicijativno preuzeo obvezu financiranja studenata medicine tijekom studijskog boravka u Pragu gdje su slušali

kolegij patološke anatomije te polagali ispit iz istog predmeta, sve dok neće biti u stanju u Zagrebu osigurati kvalitetnu nastavu iz patološke anatomije.

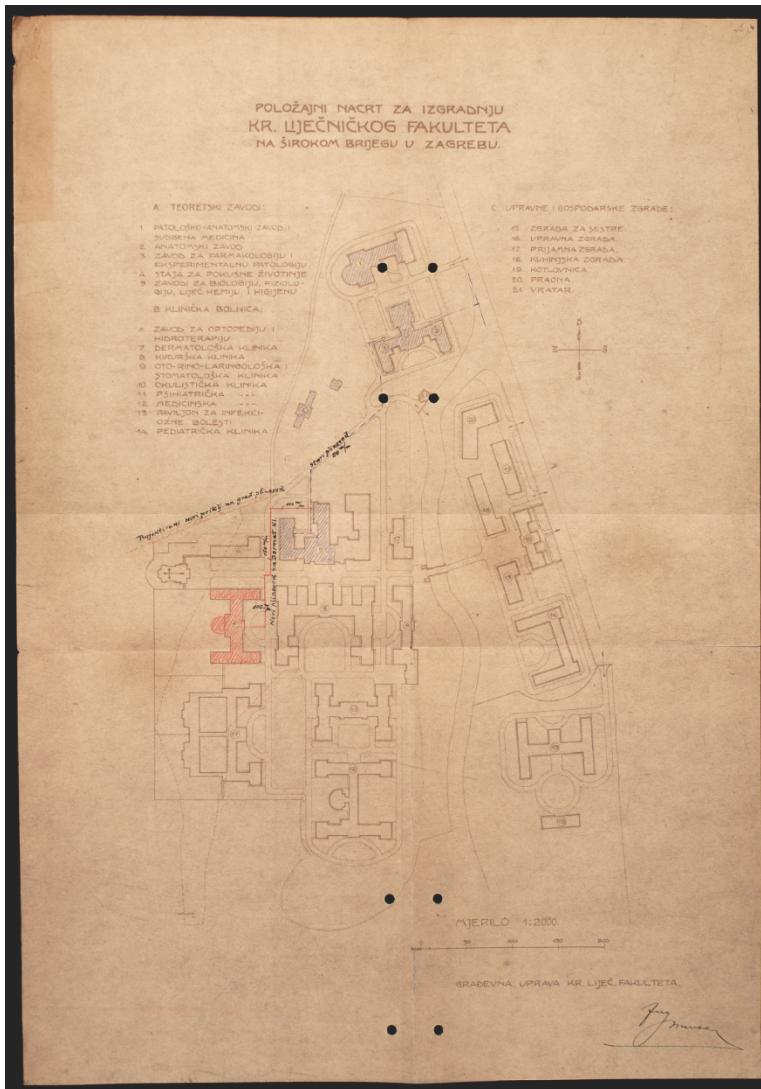
Profesor higijene i bakteriologije dr. Emil Prašek (Dub, Češka, 2. IX. 1884 - Zagreb, 1. II. 1934.), član znanstvenog tima koji je otkrio krvne grupe, suradnik nobelovca Landsteiner-a, bio je jedan od glavnih organizatora Medicinskog fakulteta kao i nekih drugih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te jedan od osnivača akademске djelatnosti u Bosni i Hercegovini.

Osim što je održao prvo predavanje iz patološke anatomije on je nadgledao izgradnju Zavoda za patologiju čija je tadašnja adresa glasila Voćarska 93c, kontinuirano se dopisujući sa Saltykowom koji je u to vrijeme još boravio u Baselu. Uvažavao je sve njegove prijedloge prilikom izgradnje ove zgrade, s tim što se izgradnja zgrade za eksperimentalnu patologiju odgodila. Za eksperimentalnu patologiju bilo je namijenjeno istočno krilo zgrade Zavoda; na mjestu današnje zgrade «Hrvatskog Instituta za istraživanje mozga».

Prof. Emil Prašek, profesor higijene i bakteriologije, zapamćen i po velikom zalaganju oko osnovanja našeg Zavoda, održao je i prvo predavanje iz patologije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Na zgradi Zavoda radilo je nekoliko arhitekata. Stjepan Hribar (1889.-1965.) koji je diplomirao arhitekturu u Dresdenu 1914. godine, nakon osnivanja Medicinskog fakulteta, projektirao je generalni plan za izvođenje kompleksa Medicinskoga fakulteta na Šalati (tadašnjem Širokom brijezu) u Zagrebu (1919.-1920.) te osnove za pojedine institute i klinike. Prema njegovoj ideji u cijelosti je napravljena samo Klinika za pedijatriju, dok su drugi Zavodi bili modificirani. Zna se da je, u ono vrijeme tek diplomirani arhitekt, Egon Steinmann, koji je pripremao podatke za katastar i nacrtne zgrade Medicinskoga fakulteta te sudjelovalo pri izradi detaljnih izvedbenih nacrta, vodio izgradnju gospodarske zgrade našeg Zavoda te vodio unutrašnje uređenje podruma ove zgrade. Samoborski arhitekt i građevinar Franjo Gabrić, autor zemaljske bolnice u Grazu s crkvom Presvetom spasitelju te Kleščićeve apoteke u Samoboru, nakon što se izjasnio kao Nijemac više nije dobivao poslove kao arhitekt te je dobio mjesto rukovoditelja novoosnovane građevinske uprave za gradnju Medicinskog fakulteta. On je nadzirao izgradnju našeg zavoda, a uz njega je radove nadgledao i prof. Prašek koji je nastojao da se sugestije koje je pismima slao prof. Saltykow iz Basela realiziraju.

Zgrada našeg Zavoda , doživjela je kao i ostale zgrade kompleksa Medicinskog fakulteta, osim bolničke zgrade Klinike za ortopediju, preinake prvobitnog plana arhitekta Stjepana Hribara

Zgrada našeg Zavoda završena je sredinom 1922.godine. Saltykow je stigao u Zagreb 1922. godine kada je izabran za redovitog profesora patološke anatomije te predstojnika Patološko-anatomskog zavoda i Katedre za patologiju. Na dužnost je stupio u kolovozu 1922. godine, iste godine trebao je organizirati stručni, nastavni i znanstveni rad na Zavodu s jako malim brojem djelatnika.

U akademskoj godini 1922 / 23 uvodi se kolegij Patološke anatomije u čijem su nastavnom programu obuhvaćene i mikroskopske vježbe te vježbe seciranja.

Dijelove kliničke patologije i dalje je predavao prof. K. Radoničić.

U akademskoj godini 1929 / 30 Zavod uz prof. Saltykowa dobiva i prvog docenta, bio je to dr. Marcel Kornfeld.

U prvih deset godina rada Zavoda napravljene su 6022 obdukcije i riješeno 13030 biopsija.

Tehnika obduciranja koja se primjenjivala na Zavodu bila je tehnika po Virchowu i Rokytanskom, a bioptičke nalaze karakterizirali su opširni patohistološki opisi.

U prvih 10 godina Zavodskog djelovanja objavilo se 30 znanstvenih i stručnih radova. Saltykow je inzistirao na stvaranju zbirke te je u periodu od 1924. godine do 1928. godine formirana bogata zbirka histoloških preparata i makroskopskih preparata koja je bila poznata ne samo unutar naše zemlje, a voditelj muzeja makroskopskih preparata bio je dr. A. Govorov.

Tako je počela priča koja traje punih 100 godina, još uvijek u istoj zgradici, sa još nekoliko očuvanih komada namještaja koji su pripadali profesoru Saltykowu, njegovom bistom na katu i tek u literurnim zapisima očuvanim sjećanjima na gore spomenuta vremena..